

Kontynuacja czy odrzucenie?

Inauguracyjny numer „Poznańskich Studiów Sławistycznych” redaktorzy postanowili poświęcić problemom obecności tradycji romantycznej we współczesnych literaturach słowiańskich. Taki wybór tematyki badawczej umotywowany został przeświadczeniem, że literatury te – nie licząc oczywiście literatury polskiej – rzadko rozpatrywane bywają w kategoriach kontynuacji dziedzictwa romantycznego. Twierdzenie to dziwić nie powinno, choć równocześnie może budzić istotne zastrzeżenia. W części literatur słowiańskich paradygmat romantyczny nie zakorzenił się bowiem na tyle, by definiować ich konstytutywne właściwości, nierzadko też traktowano go w kategoriach istotnego „antyzorca” ideologicznego, stanowiącego negatywny punkt odniesienia dla projektów tożsamościowych i zideologizowanych modeli kreacji artystycznej. Zarazem jednak reminiscencje wrażliwości estetycznej, światopoglądu i poetyki romantyzmu były w tych literaturach zawsze obecne, zarówno jako cel powrotów i rekonstrukcji, jak też przedmiot dyskusji i polemik.

Stereotypowe postrzeganie romantyzmu, wzmocnione przez wielokrotnie powtarzane i powracające deklaracje opiniotwórcze, płynące z kręgów literackich, politycznych czy publicystycznych, akcentuje szkodliwe konsekwencje powodowane przez kultywowanie romantycznego dziedzictwa. Dziedzictwo to funkcjonuje bowiem często w świadomości powszechnej w pierwszym rzędzie jako synonim „niepraktycznej postawy”, nie liczącej się z realiami i opartej na bezinteresownym marzycielstwie, idealizowaniu rzeczywistości i stawianiu przed nią maksymalistycznych żądań i postulatów.

Tymczasem romantyzm – rozumiany jako ponadhistoryczna kategoria kulturowa i antropologiczna, a nie jako konkretny, zamknięty w określonych ramach czasowych, prąd artystyczny – pojawia się w literaturach słowiańskich w różnych, często zaskakujących, postaciach, oddziałując na kształt świata przedstawionego dzieł (np. na kreację bohaterów, budowę i ewaluację zaprezentowanej przestrzeni, wprowadzanie elementów fikcji fantastycznej) i na charakter generowanych przez te dzieła sensów.

Dla autorów, którzy nadesłali swe prace do pierwszego numeru „Poznańskich Studiów Slawistycznych”, dwusetna rocznica urodzin Karla Hynka Máchy stała się okazją dla dokonania przewartościowań, przesunięć i modyfikacji punktów widzenia oraz zaprezentowania ujęć, które pozwolą na odczytanie literatur słowiańskich w nowym świetle. Zamieszczone w tym numerze artykuły stanowią zatem efekt i świadectwo aktywizacji innego spojrzenia na tradycję literacką: tropienia i odnajdywania śladów romantycznych inspiracji tam, gdzie ustalone poglądy (czy klisze) badawcze i opinia powszechna widzą przede wszystkim dziedzictwo odmienne. Takie odnowione spojrzenie na relacje literatury współczesnej z romantyzmem dowodzi, że „obowiązujące” przekonania są słuszne tylko do pewnego stopnia i że ich – często bezrefleksyjnie przyjmowana – aksjomatyczność powinna zostać poddana – częściowej przynajmniej – rewizji lub, czego tematyka niniejszego numeru czasopisma przecież nie wyklucza, ponownemu umotywowaniu i potwierdzeniu.

W grę wchodzi zatem problemy i zagadnienia dotyczące kontynuacji/odrzućenia romantycznej wizji człowieka, ontologii i epistemologii, koncepcji sztuki i artysty, modeli uczuciowości, kodów tożsamości narodowej, mitu i demitologizacji czy niepokoju metafizycznych, a więc czynniki organizujące zarówno tematykę, jak i ukształtowanie strukturalne tekstów literackich. Od dowartościowania postaw indywidualistycznych, outsiderskich, buntowniczych i rewolucyjnych przez weryfikowanie nośności alternatywnych źródeł poznania (szaleństwa, odmiennych stanów świadomości, doznań mistycznych) po rozpatrywanie narodowych mitów i zredefiniowanie sensu historii, toczy się we współczesnej kulturze dyskusja koncentrowana wokół pytania o potrzebę (lub jej brak) aktualizacji dziedzictwa romantycznego.

Zwierciadłem i miernikiem tej dyskusji stały się artykuły zamieszczone w pierwszym numerze „Poznańskich Studiów Slawistycznych”. Różnorodność poruszanej w tych tekstach tematyki, bogactwo ujęć metodologicznych i obszarów badawczych pozwalają żywić nadzieję, że niniejsza publikacja posłuży Czytelnikom do zrewidowania dotychczasowych poglądów oraz opinii i zainspiruje do samodzielnych poszukiwań śladów romantycznych idei i rozwiązań artystycznych we własnej lekturze współczesnych tekstów literackich.

Anna Gawarecka